

Erik Wilhelmsen var på vej ud på det politiske overdrev.

Bogens virkelige svaghed er manglen på klart begreb om, hvad henholdsvis fascisme-nazisme og konservatisme indeholdt – ideologisk og programmatisk. Helt overraskende tales ustandselig om »den fascistiske korporativisme«, skønt korporativismen havde dybe rødder i konservativ tænkning, mens den fascistiske og nazistiske fælles forfatningstanke var diktaturet. Den iøjnefaldende såkaldt korporative forfatning i Italien var kun en skueret, der simulerede en folkelig deltagelse i styret. Her gik lånet modsat. Heller ikke antikapitalistiske tendenser behøvede udenlandsk inspiration. De havde i tyverne været repræsenteret blandt danske konservative af middelstandspolitikere som Asger Karstensen og L.V. Birck. Det er tilsvarende problematisk, hvad man kan udlede af fælles afstandtagen fra jazzmusik og eksperimentel kunst, som nok fandtes over et forunderlig bredt politisk spektrum.

Bogens fortjeneste er den omhyggelige kortlægning af KUs udvikling og forhold til partiet. Det i virkeligheden magre resultat af bestræbelserne for at påvise fascistiske træk tyder på, at de spillede en mindre rolle end hidtil antaget.

Henning Poulsen

Susan Seymour: *Anglo-Danish Relations and Germany 1933-1945*. (Odense University Press, 1982). 295 s.

I Seymours studier over dansk-britiske relationer havde besættelsen oprindeligt hovedinteressen. Efter at være kommet i gang traf hun under et studieophold i Danmark Jørgen Hæstrup, der tilskyndede hende til at undersøge, hvad de officielle engelske arkiver

kunne bringe for dagen. Seymour holdt interessen ved lige, også efter at hun blev ansat i det britiske industriministerium. Udholdenheden har resulteret i den foreliggende bog, som danske historikere må være hende taknemlige for.

Undervejs fik kildematerialets tilgængelighed hende til at forskyde tyngdepunktet til trediverne. Skønt englænder, har heller ikke Seymour kunnet få adgang til SOE's arkiv. Men ved flittige granskninger i de britiske regeringsarkiver har hun fundet et interessant materiale, navnlig til belysning af tiden før krigen, men også til supplerende af vores viden om besættelsestiden. Ud over kabinetspapirerne og forskellige samlinger i Foreign Office's arkiv har hun søgt i arkiverne fra Handelsministeriet, Ministeriet for økonomisk Krigsførelse, Finansministeriet, Fødevareministeriet, Skibsfartsministeriet, Informationsministeriet og Admiralitetet. Under projektet lærte hun sig dansk, så hun har kunnet benytte ikke blot den danske litteratur, men også Udenrigsministeriets arkiv og en række danske privatarkiver. Enkelte sager har hun fulgt også i tyske regeringsarkiver.

Bogens mest interessante del er utvivlsomt beskrivelsen af Danmarks placering i britisk strategi i 1939. Men det er måske også den, der er mest grund til at anfægte. Da Storbritannien brød med appeasementpolitikken efter den tyske besættelse af Tjekoslovakiet, blev det problem aktuelt, om et tysk angreb på Danmark skulle betragtes som krigsgrund. Efter konklusionen s. 244 skulle det have været afgørende for det britiske kabinets nej, at Danmark ikke ønskede undsætning og ikke ville sætte sig til modværge i tilfælde af tysk angreb. I sin foreløbige konklusion s. 94 tager Seymour dog munden mindre fuld og nøjes med at fastslå, at der i

den danske forsvarspolitik lå en undskyldning for den britiske politik.

Det har dog næppe været afgørende, at udenrigsminister Halifax anførte denne »undskyldning« i et kabinetsmøde 20. juni. Anledningen da var, at Chamberlain refererede til en beslutning, som allerede var taget i kabinetsmøde 13. juni. Selv om Seymour argumenterer for, at beslutningen først blev truffet i mødet 20. juni, fremgår det af hendes referat, at Chamberlain selv har hæftet sig ved diskussionen i det første møde. Her skar Chamberlain efter Seymours referat igennem forskellige øjensynligt uvedkommende argumenter, herunder den såkaldte undskyldning, der også blev fremsat i dette møde. Premierministeren gjorde det ved at henvise til, at stabsstudier havde vist, at Tyskland ikke ville få væsentlige strategiske fordele ved en besættelse af Danmark. I øvrigt indgik det i konklusionerne på disse studier, at Storbritannien ikke ville kunne hindre Tyskland i at vinde kontrollen over Danmark. Et forsøg ville kun resultere i en unyttig spredning af kræfterne. Danmarks skæbne ville i sidste ende afhænge af krigens udfald.

Kort og godt, Danmark var i den britiske strategi i forsommeren 1939 overladt til at hutle sig igennem, som det bedst kunne. Ingen kunne med rimelighed forvente, at det skulle forholde sig anderledes, og danske politikere dengang gjorde det da heller ikke. På den baggrund forekommer det lidt skævt at karakterisere særlig dansk udenrigspolitik som »insular, narrow and materialistic«.

Karakteristikken er utvivlsomt inspireret af tonen i de interne notater, embedsmændene i Foreign Office skrev. Seymour citerer flittigt fra dem, og man får et stærkt indtryk af, at Danmark var et så lille problem, at det vakte en vis irritation, når det overhovedet

meldte sig. Som britisk magtesløshed over for tysk ekspansion på kontinentet steg i slutningen af trediverne, synes det, som om denne irritation forstærkedes. Dårlig samvittighed over at måtte lade mindre lande i stikken blev skubbet til side ved, at man mindede sig selv om, at de ikke selv levede op til deres ansvar. Flere af de berørte embedsmænd var personligt modstandere af appeasementpolitikken, og man kan ikke bare sig for en fornemmelse af, at den snerrende tone ind imellem har fået gal adresse.

Det mest konkrete problem i de dansk-britiske relationer trediverne igennem var de tosidede handelstraktater. Seymour følger både tilblivelsen af traktaten af 1933 og dens fornyelse i 1936 i såvel det danske som det britiske materiale. På britisk side var det til at begynde med de økonomiske ministerier, der pressede på for at få bragt balance i den dansk-britiske samhandel, mens man i Foreign Office så med en vis bekymring på de følger i opinionen, som et for stærkt pres kunne fremkalde. Men i slutningen af tiåret fortog denne bekymring sig, og under forhandlingerne om samhandelen efter krigsudbruddet blev det embedsmænd fra finansministeriet og handelsministeriet, der måtte advare deres kolleger i Foreign Office og ministeriet for økonomisk krigsførelse mod at fare for hårdt frem. Analysen af disse forhandlinger, der strakte sig gennem hele efteråret 1939 og frem til 2. april 1940, er nok bogens mest vellykkede kapitel og udgør et godt supplement til Viggo Sjøqvists beskrivelse.

For belysningen af besættelsestiden er den manglende adgang til SOE's arkiv et stort savn, men Seymour er dog i stand til ved materiale fra Foreign Office at supplere og præcisere træk i det billede, som navnlig Jørgen Hæstrup har tegnet. Det gælder skiftene i For-

eign Office's politik, holdningen til det danske Råd i London, propagandapolitikken, synet på Christmas Møller, politikken ved forhandlingerne om befrielsesregeringens dannelse og balancen mellem modstandsbevægelse og politikere samt bestræbelserne på at få Danmark anerkendt som allieret. Seymour bekræfter kort det hidtil gældende indtryk, at briterne uden at have en aftale med russerne troede at have en stiltiende forståelse for, at de selv skulle befri Danmark, og at der umiddelbart før kapitulationen rejste sig en vis frygt for, om dette nu ville holde stik.

Johan Peter Noack

Knud Holch Andersen og Orla Poulsen: *Krigsværk. Thy og Mors 1940-45*. (Morsø Lokalhistoriske Forlag, 1982). 117 s.

Titlen er en smule misvisende. Bogen handler i hovedsagen om Thy, og det fremgår, at denne landsdel også har stået i centrum for de undersøgelser, bogen hviler på. Mors er inddraget, hvor det var naturligt på grund af den nære forbindelse med Thy, og hvor forskelle i vilkår og udvikling gjorde en sammenligning interessant. Det er også Thy, der på landsplan vil påkalde sig den største interesse, især på grund af de egenartede forhold, der fremkaldtes af de tyske befæstninger og de store arbejdspladser i forbindelse med dem.

Thisted var i 30'erne en økonomisk afkrog, hvor folketal og indkomster stagnerede. Under krigen tog udviklingen fart, og næppe nogen anden by oplevede fra 1942 til 1943 en vækst i den gennemsnitlige realindkomst pr. skatteyder på 50%. Prisen var også høj. Hanstholms beboere måtte i 1943 forlade deres hjem, da den tyske værne-magt overtog hele byen, og i Thisted gjorde tilvandringen af arbejdskraft

boligforholdene kaotiske. Toldvæsnets regnskaber vidner om stigende forbrug af spiritus, samtidig med at sparekassens indestående voksede 3 gange så hurtigt som i det øvrige land.

Alligevel bevarede Thy sin politiske profil, karakteristisk ved den konservative dominans i landdistrikterne, og trods de tyske arbejdspladser forsvarede det også ved valget i 1943 sin position som det mindst nazistiske amt i landet. Modstandsbevægelsen udviklede sig ret sent. Skønt koncentrationen af tyske tropper allerede i de første besættelsesår gav anledning til en række episoder, kan man først fra 1943-44 tale om en organiseret modstand af nogen bredde. Her var Nykøbing at dømme efter de ret sporadiske oplysninger et års tid længere fremme.

Bogen er først og fremmest skrevet for et lokalt publikum; men skønt hændelser, der i landsmålestok må betegnes som episoder, indtager en vis plads, bygger den dog på et så solidt kendskab til rigsudviklingen, at den også kan læses som en lokal, detaljeret undersøgelse af generelle besættelsesforhold. Som sådan rummer den vel intet iøjnefaldende nyt, men lægger en tråd i det samlede mønster.

Henning Poulsen

Jørgen H. Barfod: *Registrant for museets dokumentation* pr. 1. juli 1982. (Museet for Danmarks Frihedskamp, 1982). 116 s.

I anledning af 25 års jubilæet har Frihedsmuseet udgivet en registrant over papirer, der i årenes løb er kommet i dets besiddelse, selv om det ikke er et arkiv og ikke systematisk har søgt at indsamle skriftligt materiale til besættelsesårenes historie. Da dets samlinger i almindelighed må opfattes som et supplement til de centrale dokument-